

CHET DAVLATLARNING HARBIY XIZMATIGA YOLLANISH JINOYATINING MILLIY XAVFSIZLIKKA TAHDIDI.

Рахматуллаев Ахрор Ниматулла угли

93 987 11 14

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi doirasida chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyati va uning milliy xavfsizlikka tahdidlari huquqiy va kriminologik jihatdan tahlil qilingan. Xususan, JKning 154, 154¹ va 155-moddalarida nazarda tutilgan normalar asosida ushbu jinoyatning huquqiy oqibatlari, xalqaro tajribalar bilan o'xshash va farqli jihatlari, shuningdek, yollanma jangarilar faoliyati natijasida milliy xavfsizlik, hududiy yaxlitlik va ijtimoiy barqarorlikka tug'iladigan xavflar ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so'zlar: Yollanish, jinoyat, milliy xavfsizlik, terrorizm, qurolli to'qnashuv, jinoyat kodeksi, barqarorlik, xavf omillari, yollanma jangari, davlat suvereniteti.

Аннотация: В данной статье в рамках Уголовного кодекса Республики Узбекистан проводится правовой и криминологический анализ преступления, связанного с наёмничеством в вооружённые силы иностранных государств, а также его угроз национальной безопасности. В частности, на основе норм, предусмотренных статьями 154, 154¹ и 155 УК, освещаются правовые последствия данного преступления, его сходства и различия с международной практикой. Кроме того, научно обосновано влияние деятельности наёмных боевиков на национальную безопасность, территориальную целостность и социальную стабильность.

Ключевые слова: наёмничество, преступление, национальная безопасность, терроризм, вооружённый конфликт, Уголовный кодекс, стабильность, факторы риска, наёмный боевик, государственный суверенитет.

Annotation: This article provides a legal and criminological analysis of the crime of mercenary service in foreign armed forces within the framework of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, as well as its threats to national security. In particular, based on Articles 154, 154¹, and 155 of the Criminal Code, the legal consequences of this crime, its similarities and differences with international practices are examined. Furthermore, the article scientifically highlights the risks posed by the activities of mercenary fighters to national security, territorial integrity, and social stability.

Keywords: mercenarism, crime, national security, terrorism, armed conflict, Criminal Code, stability, risk factors, mercenary fighter, state sovereignty.

Kirish

XXI asrda geosiyosiy keskinliklarning ortishi, mintaqaviy va global xavf-xatarlarning ko'payishi sababli yollanma jangarilar faoliyati xalqaro huquqiy va milliy qonunchilikning asosiy muammolaridan biriga aylandi. Yollanish jinoyati nafaqat shaxsning o'z hayoti va erkinligiga tahdid soladi, balki davlatning suvereniteti, hududiy yaxlitligi va milliy xavfsizligi uchun jiddiy xatar tug'diradi. Shu boisdan ham O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida ushbu jinoyat alohida modda sifatida mustahkamlangan.

Jinoyat kodeksining 154-moddasida yollanish uchun 5 yildan 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi belgilangan bo'lsa, 154¹-modda fuqarolarning chet davlatlarning harbiy xizmatiga kirishi va yollanishini alohida jinoyat sifatida ko'rsatadi. Shu bilan birga, yollanish jarayonida terrorizm, noqonuniy qurolli tuzilmalarni moliyalashtirish va boshqa transmilliy jinoyatlar bilan uzviy bog'liqlik mavjud.

Tahlil va muhokama

Mazkur tadqiqotda chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyatiga oid mavjud ma'lumotlar, xalqaro huquqiy hujjatlar, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi va kriminologik tadqiqotlar tahlil qilinadi. Ushbu jinoyatni chuqurroq o'rganish, uning ijtimoiy xavflilik darajasini aniqlash, jinoyatni sodir etishga undovchi sabab va omillarni yoritish, shuningdek, unga qarshi kurashishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish huquqshunoslik fani va amaliyotida muhim o'rin tutadi.

Huquqiy asoslar tahlili

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish masalasi alohida jinoyat turi sifatida belgilangan. Xususan, 154¹-moddada ushbu xatti-harakat uchun javobgarlik ko'zda tutilgan bo'lib, jinoyat tarkibi tarkibiy elementlari aniq belgilangan [1]. Ushbu norma milliy xavfsizlikni ta'minlash, mamlakat suverenitetini saqlash va fuqarolarning noqonuniy harbiy tuzilmalarda qatnashishini oldini olishga qaratilgan.

Xalqaro huquqiy normalarda ham ushbu jinoyatga nisbatan qat'iy yondashuv mavjud. BMTning 1989-yilgi "Bolalarni qurolli mojaralarda jalb etishga qarshi konvensiyasi"da yoshlarni yollash man etilgan [2]. Shuningdek, 1977-yilgi Jeneva konvensiyalarining qo'shimcha protokollarida yollanma askarlik harbiy jinoyat sifatida belgilangan.

Kriminologik jihatlar

Chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish ko'pincha iqtisodiy omillar, ishsizlik, siyosiy sabablardan kelib chiqadi. Ayrim holatlarda mafkuraviy targ'ibot va diniy ekstremistik oqimlar ham bu jarayonni kuchaytirishi mumkin [3]. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2015–2020-yillarda O'zbekiston fuqarolari orasida xorijiy qurolli

tuzilmalarga qo'shilish holatlari qayd etilgan va davlat xavfsizlik xizmatlari tomonidan ularning oldi olingan [4].

Statistik ma'lumotlar tahlili

Quyidagi jadvalda 2015–2020-yillarda O'zbekiston bo'yicha ushbu jinoyat bilan bog'liq qayd etilgan holatlar tahlili keltiriladi:

1-jadval. 2015–2020-yillarda O'zbekiston bo'yicha chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish bilan bog'liq jinoyatlar

Yil	Aniqlangan holatlar soni	Jinoyat bo'yicha sud qarorlari	ishlari	Oldi olingan holatlar
2015	17	10		25
2016	22	15		30
2017	19	13		28
2018	27	20		34
2019	25	18		40
2020	21	17		38

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, ushbu jinoyat holatlari yildan-yilga barqaror tarzda aniqlanib kelmoqda. Ayniqsa, 2018–2019-yillarda yuqori ko'rsatkichlar qayd etilgan bo'lib, bu davrda terrorizm va ekstremizm xavfining kuchayishi bilan bog'liqdir [5].

Ijtimoiy xavflilik darajasi

Mazkur jinoyat milliy xavfsizlik va davlat suverenitetiga jiddiy tahdid soladi. Bunday shaxslarning xorijiy harbiy tuzilmalarda qatnashishi nafaqat ular uchun, balki mamlakat uchun ham xavfli oqibatlarga olib keladi. Jumladan, ular qaytib kelgach, tajribali jangariga aylanishi, terroristik faoliyatni davom ettirishi mumkin [6].

Oldini olish choralari

O'zbekiston hukumati ushbu jinoyatning oldini olish uchun keng ko'lamli chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. Jumladan:

- Milliy qonunchilik takomillashtirilmoqda;
- Davlat xavfsizlik xizmati tomonidan maxsus operatsiyalar o'tkazilmoqda;
- Fuqarolarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini oshirish bo'yicha targ'ibot ishlari kuchaytirilmoqda [7].

Quyida davlat tomonidan qo'llanilgan profilaktik choralar samaradorligi haqida ma'lumot keltiriladi:

2-jadval. Chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyatini oldini olish choralari samaradorligi (2016–2020-yillar)

Yil	Targ'ibot tadbirlari soni	Ishtirokchilar soni (ming)	Qayta jinoyat sodir etish holatlari
2016	450	120	7

Yil	Targ'ibot tadbirlari soni	Ishtirokchilar soni (ming)	Qayta jinoyat sodir etish holatlari
2017	520	135	5
2018	610	160	3
2019	700	175	2
2020	750	190	1

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, profilaktik choralar natijasida qayta jinoyat sodir etish darajasi yildan-yilga kamaymoqda. Bu esa huquqiy-ma'rifiy ishlarning samaradorligini tasdiqlaydi [8].

Muhokama

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyati O'zbekistonda huquqiy va ijtimoiy jihatdan jiddiy muammo hisoblanadi. Ushbu jinoyatning asosiy sabablari iqtisodiy muammolar, mafkuraviy ta'sir va ijtimoiy beqarorlikdir. Shu bois, unga qarshi kurashishda kompleks yondashuv zarur:

- Huquqiy mexanizmlarni yanada kuchaytirish;
- Yoshlar o'rtasida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirish;
- Xalqaro hamkorlikni mustahkamlash;
- Jinoyatchilarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish tizimini rivojlantirish.

Xulosa qilib aytganda, chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyati O'zbekiston uchun dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Uni samarali bartaraf etish uchun davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va xalqaro hamjamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari talab etiladi [9].

Xulosa

Yollanish jinoyati O'zbekiston milliy xavfsizligi uchun ko'p qirrali tahdid hisoblanadi. Ushbu jinoyat nafaqat fuqarolarning hayotiga, balki davlatning suvereniteti, hududiy yaxlitligi va ijtimoiy-siyosiy barqarorligiga jiddiy xavf tug'diradi. Shu boisdan ham JKning 154, 154¹ va 155-moddalari doirasida yollanishga qarshi kurashni kuchaytirish, huquqiy va mafkuraviy immunitetni mustahkamlash milliy xavfsizlikni ta'minlashning asosiy shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2020. – B. 212-215.
2. Abdurahmonov, S. “Yollanma jangarilar faoliyatining huquqiy oqibatlari”. – Toshkent: TDYU ilmiy jurnali, 2019. – №3. – B. 55-62.
3. Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols of 1977. – Geneva: ICRC, 2012. – P. 148-150.
4. Xasanov, R. “Milliy xavfsizlik va yollanma jangarilar muammosi”. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2021. – B. 120-126.

5. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. – 2019-y., 03/19/586/4106-son. – B. 3-5.
6. Karimov, A. “Suriya mojarolari va Markaziy Osiyo xavfsizligi”. – Toshkent: Jahon siyosati jurnali, 2018. – №4. – B. 89-95.
7. United Nations. International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. – New York: UN, 1989. – P. 20-23.
8. SCO Regional Anti-Terrorist Structure (RATS). – Tashkent: SCO Secretariat, 2020. – P. 45-50.
9. Jo'rayev, M. “Kriminologik xavf tahlili: yollanish jinoyatlari”. – Toshkent: TDYU ilmiy ishlari, 2020. – №2. – B. 67-74.
10. Mirzayev, D. “Yollanish jinoyatining profilaktikasi va huquqiy asoslari”. – Toshkent: Huquq va burch jurnali, 2022. – №1. – B. 102-109.